Twee of drie verbonden? – nog wat gespreksstof

Door J.W. Maris

In de maand mei - in *De Wekker* nrs 27-29 – schreef ik enkele artikelen over de vraag of we in de verhouding tussen God en mens met twee of met drie verbonden hebben te rekenen. Het is een vraag die in vroegere discussies tussen voorgangers uit de Gereformeerde Gemeenten en de Christelijke Gereformeerde Kerken soms heftig aan de orde was, en die weer actueel bleek te zijn rond de onrust die in Alphen aan den Rijn ontstond. Het is niet helemaal verwonderlijk dat ds. A. Moerkerken, de dogmaticus van de Gereformeerde Gemeenten, in *De Saambinder* reageerde op *De Wekker* en eveneens enkele artikelen aan de kwestie wijdde.

Hij heeft met name historisch een aantal zaken nog eens op een rijtje gezet, en daarmee de toon voor een rustig en inhoudelijk gesprek bewaard. In dit artikel wil ik niet op elk onderdeel opnieuw ingaan, maar op een paar historische opmerkingen nog inhaken, en vervolgens bij enkele kernpunten stilstaan, die in de kritiek uitkomen die ds. Moerkerken in zijn vierde artikel heeft op ‘de schrijver van de artikelen in *De Wekker*’.
Ik weet dat dit soort discussies problematisch is. De meeste lezers van *De Wekker* hebben niet gevolgd wat *De Saambinder* schreef, en niet zoveel abonnees van dat weekblad weten wat *De Wekker* schrijft. Ook werden door mij de woorden ‘belofte’ en ‘aanbod van genade’ als synoniem gebruikt, terwijl ds. Moerkerken daar heel verschillend mee om gaat.

De geschiedenis van de leer

Afgedacht van een paar inleidende opmerkingen was ik niet op de geschiedenis van de leer van het verbond ingegaan. Bij het onder ogen zien van de kernvraag in het hele ‘gesprek’, namelijk of het verbond der genade is opgericht met de uitverkorenen, geeft ds. Moerkerken aan dat er een lange traditie is in de gereformeerde theologie die daar ‘ja’ op zegt. Ik ben dat met hem eens! Het lijdt nauwelijks twijfel dat dat geldt van een meerderheid onder vroegere gereformeerde theologen in Nederland en ook in Schotland en Engeland. In de vraag naar de waarheid van Gods Woord hanteren wij echter niet de regel ‘meeste stemmen gelden’, maar wat naar de Schriften is. Die verschillende stemmen, met hun argumenten, verdienen natuurlijk wel serieuze aandacht. Degenen die anders spreken – onder wie Bullinger, die als eerste uitvoerig over het verbond schreef, uitvoeriger dan Luther en Zwingli, en naar mijn overtuiging ook Calvijn – en ook latere theologen, verdienen die aandacht dus ook. Voor een uitvoeriger betoog daarover is een weekblad niet zo geschikt. Van belang is natuurlijk de vraag naar de consequenties voor de prediking van twee zulke tegengestelde visies, en met name voor het aanbod van genade. Daar waren mijn artikelen mee bezig. Dat die vraag ingrijpend is waren ds. Moerkerken en ik geheel met elkaar eens!
Een historisch punt waar ik in een tweetal brieven op werd geattendeerd, noem ik hier graag bij. Terecht werd ik eraan herinnerd, dat de visie dat het genadeverbond van eeuwigheid met de uitverkorenen is opgericht - en dus niet in de tijd met Abraham en zijn nageslacht – niet altijd leidt tot terughoudendheid in het preken van het aanbod van Gods genade. Met name in de kring van Schotse theologen uit de tijd van de ‘Marrow-controverse’ waren predikers als Thomas Boston en de gebroeders Erskine bewogen predikers, die met de krachtige roep tot geloof en bekering de harten dringend raakten. Ik stem een briefschrijfster van harte toe, dat als de prediking die bewogenheid heeft door Gods Heilige Geest, het dogmatische verschil minder zwaar hoeft te wegen! De recentere geschiedenis, die gezien de aanleiding van de artikelen iets sterker meespeelde, was echter ook die van de leeruitspraken van 1931 van de Gereformeerde Gemeenten, waarin centraal de overtuiging klinkt dat het verbond der genade onder de beheersing staat van de uitverkiezing ter zaligheid. Mèt gevolgen voor de prediking.

Consequentie daarvan is dat de *beloften* van het genadeverbond alleen de uitverkorenen gelden. En nu moet ik nauwkeurig zijn: Dat wil in het spraakgebruik in deze lijn niet zeggen, dat er geen aanbod van genade aan allen is. Er wordt namelijk onderscheiden tussen de beloften van het genadeverbond en het aanbod van genade. De beloften gelden niet allen, het aanbod wel. In 1950 besloot de synode van de Ger. Gem. tot schorsing van ds. R. Kok wegens de vereenzelviging van de beloften met het aanbod van genade.
Dit onderscheid spitst zich toe op de betekenis van de doop. De doop mag niet worden gezien als een verzegeling van Gods verbondsbeloften aan ieder die het teken van de doop ontvangt. Deze gedachtegang is cruciaal. Als ik in het vervolg op de opmerkingen van ds. Moerkerken inga, waarin hij betoogt dat De Wekker een karikatuur heeft getekend, zal ik op dat punt terug moeten komen. We zullen het in enkele opzichten geheel eens kunnen zijn. Dat hoop ik eigenlijk; soms schiet het praten op papier via artikelen snel langs elkaar heen. Als ik op enkele punten na Moerkerkens commentaar nog eens teruglees wat ik schreef, denk ik: we zouden beter een keer kunnen praten, om te bereiken dat je echt op elkaars bedoelingen ingaat.
Toch waag ik het er nog eens op. We zijn het eens dat het niet om kleinigheden gaat! Over een paar kernpunten doeik mijn best nog iets te zeggen.

Onderscheid in de prediking!

Laat ik eerst duidelijk maken dat in de Gereformeerde gemeenten èn in de Christelijke Gereformeerde Kerken sprake is van een onderscheid dat door de gemeente loopt. Ds. Moerkerken schreef, dat het feit, dat het van levensbelang is *door wedergeboorte deel te krijgen aan het wezen van het genadeverbond,* in de Wekker-artikelen niet of nauwelijks aan de orde komt. Daar zit de suggestie in dat de verbondsleer van de CGK leidt tot verminderde aandacht voor de noodzaak van wedergeboorte. Ik wil daar twee opmerkingen over maken. Ten eerste, dat àls de noodzaak van wedergeboorte – overeenkomstig de belijdenis! – minder aan de orde is in de prediking in onze kerken dan zou moeten, dat een zaak van zorg is. Ten tweede, dat de ernst van de beloftenprediking, overeenkomstig het doopformulier, dat behalve Genesis 17 ook Handelingen 2:39 aanhaalt, meebrengt dat met grote aandrang van Godswege over wedergeboorte gesproken wordt, juist omdat wij van nature (ook als gedoopten!) in de dood liggen. Kennelijk gaat dat samen: dat de HERE God zegt: ‘U komt de belofte toe en uw kinderen’ èn dat in het gebed voor de doop wordt gevraagd, of God door de Heilige Geest de gedoopte kinderen ‘in Uw Zoon Jezus Christus wil inlijven; opdat zij met Hem in zijn dood begraven worden, en met Hem mogen opstaan in een nieuw leven’. Zicht hebben op de beloften betekent dat begrepen wordt, dat de *vervulling* van de beloften niet hetzelfde is als de belofte zelf! Daarom juist het gebed. Daarom de prediking van de beloften. Daarom het pleiten op de beloften.
Dat betekent dat in de gemeente niet vanzelf spreekt dat allen wedergeboren zijn. Dat betekent dus onderscheid in de prediking!
Het lijkt mij dat dàt onderscheid in de leer van de Gereformeerde Gemeenten niet in verband kan worden gebracht met de beloften van het verbond. Alleen achteraf, wanneer iemand door Gods Geest wedergeboren is, kan worden gezegd dat hij of zij deelt in de beloften van het verbond. En dat daar al in de doop over gesproken was.

Beloften en aanbod van genade verschillend

Het onderscheid tussen de beloften en het aanbod van genade speelt hier een rol. De doop als teken van het verbond kan geen pleitgrond zijn. In *De Gereformeerde Dogmatiek* van ds. Kersten is op te maken, dat de beloften van de doop als toezegging alleen de uitverkorenen gelden (deel II, blz. 274-275). Wat aan de gemeente wordt gezegd, is wel het aanbod van genade. Ds. Moerkerken verwijt mij in dit opzicht een karikatuur te hebben gemaakt. Mijn

woorden dat in de prediking in de Ger. Gem. niemand zich aan de beloften van het verband mag vastklampen dan wie weet uitverkoren te zijn, wijst hij af. Het is niet zo dat er pas troost van het Evangelie wordt ontvangen wanneer iemand weet uitverkoren te zijn.
Ik heb nogal scherpe woorden van die strekking gebruikt. Ik zal oprecht blij zijn als ik moet erkennen daarin geheel fout te zijn geweest. Ik vrees echter dat de zaak niet zo spoedig is op te lossen. Zeker – ik weet van een ruime prediking bij menigeen in de Gereformeerde Gemeenten. Maar ik heb ook heel wat uitingen gehoord van mensen voor wie *in de praktijk* beslist niet duidelijk geworden is hoe er sprake kan zijn van een aanbod van genade tot de hele gemeente, terwijl de beloften van het genadeverbond alleen de uitverkorenen toekomen. Ik zou het kunnen begrijpen als het ging om het verschil tussen belofte en *vervulling* van de belofte. Dan zouden we het van harte eens kunnen worden. Maar om dat onderscheid gaat het niet.
Omdat het hier gaat om de basis en het hart van de prediking in de gemeente van Christus zal het ook voor de gemeente *in het horen* glashelder moeten zijn wat het verschil is tussen belofte en aanbod van genade. De praktijk is naar ik vrees nogal eens dat er wel sprake is van objectiverend spreken over het genadeverbond - dat is dan de bediening van het verbond – terwijl voor velen niet duidelijk is dat het Woord *welmenend* en *gunnend* tot verloren mensen komt.

Hopelijk kunnen we er gemeenschappelijk tegen waken, dat Gods welmenend spreken en ernstig roepen tot zondige mensen, èn de wetenschap dat zalig worden voor 100 % Gods eigen soevereine werk is, tot een begrijpelijk, doorzichtig geheel wordt gemaakt. Dat zal immers niet gaan.
Er zijn misschien meer punten waar ds. Moerkerken en ondergetekende langs elkaar heen schreven. Het voornaamste lijkt mij echter dat iets geproefd wordt van het diepste waar het om gaat. Ik erken dat bij hem het roemen in de genade misschien wel het hoogste is. Het zou fijn zijn als erkend werd dat dàt precies is waar het ook in de zogenaamde ‘drie-verbondenleer’ van christelijke gereformeerden om te doen is.

Uitgelicht:

In de praktijk wordt niet duidelijk is hoe sprake kan zijn van een *aanbod van genade* tot de hele gemeente, terwijl de *beloften* van het genadeverbond alleen de uitverkorenen toekomen.